

de autor, fixată prin scriere. În conformitate cu tezele precedente, se demonstrează aici că izvoarele limbii celorlalte genuri din literatura greacă veche trebuie raportate tot la tradiția lingvistică a epocii miceniene.

Al cincilea capitol urma să fie intitulat *Становление языка древнегреческого прозы*; în el, după cum socotește A. V. Desnickaja, se discuta problema premiselor formării limbii „koiné” din epoca elenistică.

Nu putem desigur decît să regretăm că autorul nu și-a putut elabora în întregime lucrarea; dar chiar neterminată ea va constitui de acum încolo una din lucrările de referință indispensabile oricărui cercetător al istoriei limbii grecești.

Lucia Wald

J. CHADWICK, *The Decipherment of Linear B*. Second edition. Cambridge. University Press, 1967. X + 164 p. + 3 pl.

Talentul literar al lui J. Chadwick, însușire atît de parcimonios distribuită filologilor, face ca această carte, dedicată unui eveniment științific, de primă importanță, e drept, dar de strictă (și aridă) specialitate, să se citească ca un roman bun, cu interes constant de la un capăt la altul. Și aceasta fără ca autorul să fi făcut nici cea mai mică concesie vulgarizării, în sens negativ, sau să fi recurs la simplificări deformante. Chiar dacă J. Chadwick declară în prefață că nu se adresează specialiștilor („this book is not for them, though I hope they will enjoy reading it”, p. X), nu numai că speranța din a doua parte a frazei este strălucit justificată, dar *The Decipherment of Linear B* reprezintă o „sumă” a problemelor și rezultatelor micenologiei, indispensabilă pentru orice elenist și, în general, pentru orice filolog clasic.

Volumul debutează cu un emoționant portret-biografie al lui M. Ventris (12 iulie 1922 — 6 sept. 1956), omagiu adus inteligenței, spiritului de investigație, perseverenței neobosite și modestiei, pe care nici succesul excepțional al cercetărilor, nici elogiile unanime ale lumii științifice n-au izbutit s-o zdruncine. J. Chadwick urmărește în etapele vieții lui Ventris factorii care au contribuit la descoperirea de mai tîrziu: excepționalul lui talent pentru învățarea limbilor, educația umanistă, întîlnirea adolescentului de 14 ani cu Sir Arthur Evans, descoperitorul tabletelor de la Knossos. Aceste prime impulsuri pentru cercetările ulterioare n-au fost contracarate nici de strălucita carieră de arhitect în care se angajase Ventris.

Al doilea capitol prezintă succint istoria, arheologia și sistemele de scriere ale lumii egeene preeleneice, raportate atît la legendele grecești, cît și la descoperirile și publicarea documentelor, de la Schliemann la Evans și la urmașii acestuia; o trecere în revistă a dialectelor grecești duce în mod logic la concluzia că purtătorii civilizației miceniene au fost greci, concluzie la care se opriese Schliemann, dar care a fost abandonată ulterior, pînă a-și găsi verificarea în descifrarea linearului B.

Următoarele două capitole (*Hopes and Failures*, p. 26—39, și *Birth of a Theory*, p. 40—66) relatează etapele descifrării, cu începere de la încercările nereușite dinaintea lui Ventris, luînd în dezbateră metodele și condițiile necesare interpretării corecte a unor scrieri necunoscute și atrăgînd atenția asupra dificultăților ieșite din comun prezentate de linearul B: nu numai sistemul de scriere, dar și limba și sensul inscripțiilor erau necunoscute, singurele indicii fiind semnele ideografice interpretabile (care permiteau determinarea sensului general al acestor acte contabile: „femei”, „bărbați”, „roți”, „săbii” etc.), despărțirea dintre cuvînte și unele asemănări cu silabarul cipriot din epoca clasică (7 semne concordante din totalul de aprox. 90; tabelul la p. 24). Evans însuși descoperise o tabletă unde ideograma CAL era precedată de semne care în silabarul cipriot aveau valoarea *po-lo* (gr. πῶλος ‘mînz’); fiind însă atît de ferm convins că linearul B nu putea nota limba greacă, a considerat apropierea drept o simplă coincidență. Chiar și Ventris a publicat, adolescent fiind, în 1940, un articol în celebrul *American Journal of Archaeology*, unde susținea că descifrarea trebuie întreprinsă cu ajutorul limbii etrusce (etruscii fiind, după tradiție, o populație egeeană imigrată în Italia).

Cheia trebuia însă căutată în altă parte și cu alte metode. J. Chadwick descrie fazele care au dus la descifrare, de la stabilirea, de către Alice Kober, a caracterului flexionar al limbii linearului B, pînă la încercările succesive ale lui Ventris de a stabili valoarea fonetică a semnelor, fără a neglija istoria, nu în permanență calmă și academică, a publicării tăbli-

țelor. Detaliile tehnice¹, totdeauna accesibile, în care ne conduce autorul contribuie la întregirea portretului lui Ventris, model de pasiune științifică, învingătoare a tuturor obstacolelor. O subliniere specială merită în acest capitol expunerea asupra felului cum soluția greacă a reieșit din structura materialului, împotriva convingerilor anterioare ale lui Ventris. Încercând să identifice în tăblițe câteva nume de locuri cunoscute din poemele homerice și pornind de la premisa că semnele care apar aproape exclusiv la începutul cuvintelor trebuie să noteze vocale simple (silabe deschise, fără inițială consonantică), Ventris a ajuns la identificarea numelui *Amnissos* (în silabar *a-mi-ni-so*); curind însă a observat că acest cuvânt apare și în variante adjectivale, masculinul având forma *a-mi-ni-si-jo* iar femininul *a-mi-ni-si-ja*; or numai o limbă indo-europeană, și în speță greacă, poate oferi acest tip de derivare adjectivală și de moțione. De aici a urmat, prin verificări în lanț, certitudinea caracterului grecesc al limbii inscripțiilor și stabilirea valorii semnelor, pe baza identificării unui număr din ce în ce mai numeros de cuvinte.

Dezvoltării, desăvârșirii și ecurilor acestei noi ipoteze le sînt dedicate capitolele următoare (*Growth and Development*, p. 67–80, *The Decipherment and the Critics*, p. 81–100). Ventris își face cunoscută descoperirea în cursul unei emisiuni radiofonice dedicată recenzării volumului II din *Scripta Minora* de Evans, publicat de J. Myres. Ascultînd această emisiune, J. Chadwick, după ce-l consultă pe Myres, colaborator al lui Evans și autoritate supremă în arheologia cretană, dar care nu ia nici o atitudine față de speranțele și îndoielele interlocutorului său, i se adresează în scris lui Ventris, arătîndu-se convins de rezultatul general și oferindu-i sugestii pentru interpretări de amănunt. În felul acesta începe colaborarea care va dura pînă la moartea lui Ventris și a cărui prim rezultat este publicarea articolului *Evidence* (precedat de distribuirea de către Ventris a unui *Experimental Vocabulary*, cu 553 cuvinte, toponime sau antroponime identificate, dintre care numai puține s-au dovedit eronate). A urmat adeviziu-ne entuziasată a celor mai mulți și mai importanți eleniști, rezervele critice ale citorva (Eisler, Beattie, Grumach), dar și confirmarea strălucită de către arheologul american C. W. Blegen a descifrării: acesta descoperise la Pylos, patria lui Nestor, o tăbliță cu semne ideografice foarte clare („tripped”, „vas cu patru toarte”, „cu trei toarte”, „fără toartă”) și încercînd să aplice sistemul propus de Ventris constată perfectă coincidență dintre cuvintele descifrate și sensul ideogramelor (*ti-ri-po-de* înaintea ideogramei „tripped” și a semnului numeric 2, *di-pa ge-to-ro-we* în dreptul unui „vas cu patru toarte”, *di-pa a-no-we* în dreptul unui „vas fără toartă” etc.). Dar J. Chadwick nu uită să atragă atenția că principala confirmare a descifrării este totuși existența unor forme grecești arhaice, presupuse de lingviști, și atestate acum pentru prima dată (folosirea generală a gen. sg. în -*oio*- la declinarea a II-a, instrumentalul plural în -*φi* la declinările aтемaticе, participiul viitor activ în -*uos*, fără elementul -*i*- în cursul flexiunii, etc.).

Capitolul următor (*Life in Mycenaean Greece*, p. 101–135) tratează problemele de istorie a civilizației, la soluționarea cărora descifrarea și-a adus sau își poate aduce contribuția: raporturile dintre Creta și continent, cauzele dispariției civilizației miceniene, organizarea militară, economică, politică și religioasă; sînt de asemenea evocate relațiile cu lumea homerică, deoarece limba linearului B deschide perspective noi de abordare a „problemei homerice”.

Ultimul capitol (*Prospects*, p. 134–139) trece în revistă chestiunile care-și așteaptă încă soluțiile: interpretarea unor silabograme rămase încă fără echivalență fonetică, descifrarea celorlalte scrieri din basinalul egeean, aprofundarea exegezei istorice și lingvistice a tăblițelor miceniene, etc.

Urmează (p. 141–157) un post-scriptum al ediției din 1967, în care se discută criticile aduse descifrării după prima apariție a cărții (1958), noile descoperiri, operațiile de racordare a tăblițelor fragmentare, disputele asupra cronologiei textelor, provocate de îndoielele lui L. R. Palmer privind corectitudinea concluziilor lui A. Evans, teoria lui Sp. Marinatos asupra distrugerii printr-o catastrofă naturală (explozia vulcanică a insulei Thera) a civilizației cretane minoice, progresele obținute în interpretarea silabogramelor, încercările de descifrare a linearului A etc.

Într-un apendice (p. 158–161) sînt prezentate, într-o dublă transcriere, silabică și greacă (cu litere latine l), cu traducere engleză, nouă tăblițe semnificative pentru civilizația materială

¹ O explicație pentru abundența relativă a detaliilor este oferită de autor: din economie de spațiu, articolul fundamental, *Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Archives*, nu dăduse decît o sumară descriere a metodei de lucru care a dus la descifrare, ceea ce a dat scepticilor ocazia de a pune sub semnul îndoielii și rezultatele. Nu ni se pare însă că un elenist de bună credință, familiarizat cît de cît cu sistemele de scriere silabică (pe care trebuie să le cunoască din silabarul cipriot clasic) a putut rămînea neconvins după lectura articolului: rezultatele descifrării se impun de la prima vedere, cu logica lor inatacabilă și cu relațiile reciproce ale datelor obținute.

și organizarea administrativă și religioasă a lumii miceniene. Volumul se încheie cu un index și cu un tabel al valorii semnelor.

În această prezentare seacă a conținutului n-am putut, în măsura în care am fi dorit-o, scoate în evidență calitățile literare și umane ale cărții. Emoția care străbate în fiecare rând consacrat lui Ventris, scenele de viață universitară engleză, singularitățile unor cariere, portretele unor savanți fac din *Decipherment* nu numai o lectură antrenantă și, în același timp, utilă din punct de vedere științific, ci mult mai mult. Se degajă din ansamblu, fără nici o ostentație, o linie de conduită de o rară delicatețe sufletească și un omagiu adus puterii de cunoaștere a omului și muncii perseverente. Pe fundalul lecției de modestie a vieții lui M. Ventris, cititorul descoperă personalitatea tot atât de puternică, tot atât de pasionată și tot atât de profund și de sincer modestă a lui J. Chadwick.

The Decipherment of Linear B a fost tradusă pînă acum în mai multe limbi europene (germană, franceză, italiană, poloneză, spaniolă). Credem că o traducere românească ar face mari servicii nu numai științei antichității, dar și culturii noastre în general.

I. Fischer

GHEORGHIOS D. BABINIOTIS, Το ῥήμα τῆς Ἑλληνικῆς, Δομικαὶ ἐξελίξεις καὶ συστηματοπολίσεις τοῦ ῥήματος τῆς ἑλληνικῆς (ἀρχαίας καὶ νέας), Ατῆνα, Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Φιλοσοφικὴ σχολή, 1972, 320 p.

Lucrarea profesorului Gheorghios D. Babiniotis, apărută în cunoscuta colecție a Sofiei Saripolu, editată de Universitatea din Atena, cuprinde o cercetare sistematică a structurilor verbului grec, a evoluțiilor acestor structuri și determinarea contribuțiilor acestora în formarea unui sistem.

Subliniem în acest domeniu contribuțiile anterioare aduse, în primul rând, de părintele lingvisticii grecești, Gheorghios Hatzidachis, care a studiat izolat diverse aspecte ale evoluției verbului grec, pe baza metodei de cercetare istorică, iar dintre lingviștii structuraliști amintim pe Mirambel, Hamp, Hutsuda și pe transformaționaliștii Warburton (1966—1970) și Mathews (1967). Dar studiile mai sus amintite, deși reprezintă contribuții pozitive în domeniul cercetării verbului grec, au dezavantajul că nu tratează verbul grec în toată evoluția sa.

Aceste studii se deosebesc de lucrarea de față prin faptul că sînt fie exclusiv diacronice (Hatzidakis), fie exclusiv sincronice, adică nu au în vedere — cu excepția lui Hatzidakis — decit verbul din limba greacă modernă. Autorul remarcă faptul că verbul din greaca veche, care continuă în greaca modernă, nu a fost studiat suficient sub aspect sincron. Acest fapt determină pe autor să întreprindă o analiză sincronică a celor două sisteme verbale ale limbii grecești și să supună unei cercetări sincronice și diacronice evoluțiile de structură ale sistemelor verbale ale limbii grecești vechi și moderne, condițiile în care acestea au luat naștere și să insiste asupra evoluției specifice urmată de greaca modernă. Analiza sincronică constituie o premisă indispensabilă pentru conturarea unei concepții clare cu privire la elementele care au participat la evoluția structurii verbului de fiecare dată, iar cercetarea diacronică face posibilă legătura și compararea limbii grecești noi cu fazele ei anterioare și în special cu greaca clasică, lucru ce-și are importanța lui aparte, cînd este vorba de o limbă cu o tradiție îndelungă și o istorie lingvistică foarte complexă (aticismul antic, diglosia modernă etc.). Cercetarea privitoare la limba greacă modernă s-a îndreptat, în mod special, spre sistemul verbal al limbii populare care, de fapt, reprezintă o formă imediată a dezvoltării vorbirii orale, obiectul prin excelență al dezvoltării lingvistice. Așa cum mărturisește autorul, linia urmată a fost aceea de a nu fi tributari unei anumite metode. În fond, autorul a urmat metoda structuralistă cea mai convenabilă pentru obiectul lucrării de față, fără însă să facă abstracție de analiza transformaționalistă, iar în sfera diacroniei a utilizat toate metodele adecvate ale lingvisticii istorice. De asemenea, autorul nu a renunțat să facă apel la principiile lui R. Jakobson, potrivit cărora analiza lingvistică pe bază de perechi opozitive, care-și are aplicație în domeniul fonologiei, trebuie să fie extinsă și în sectorul morfologiei, prin aceasta deschizîndu-se noi perspective în studierea morfologiei verbelor grecești. Element caracteristic pentru lucrarea lui G. Babiniotis este tratarea dinamică a elementelor care compun structura verbului. Aceasta impune o revizuire a construcției oricărui sistem de limbă nu numai pe teren sincron unde de facto există, dar, ceea ce este mai important, pe teren diacronic. Cercetarea verbului acoperă — așa cum este de altfel normal — un sector uriaș al gramaticii grecești, ceea ce face să fie imposi-